

YILANLARIN ÖCÜ

Fakir Baykurt

Öykü Burdur ilinin, Yeşilova ilçesinin Karataş köyü meydanında gerçekleşen olaylar, Irazca'nın torunu küçük Ahmet'in dedesinin, yılanların padişahı Şahmaran'ı öldürmesi üzerine her dört beş yılda bir yılanlar tarafından köye yapılan hücumu anlatmaktadır. Köy tarafından aslında sevilen bir aile olan Kara Bayram, Irazca ailesi doğru sözlü, dürüst olarak tanınırlar. Küçük topraklarıyla mahsul almaya uğraşan aileye Haceli'nin ev hayali ile birlikte yeni bir sorun daha eklenir. Çünkü Haceli, Bayram'ın evinin önündeki araziye ev yaptırmak ister. Tabi bu süreçte köyü yılanlar basar. Bayram da Irazca da bunu kabul etmezler. Köyün muhtarı yeri Haceli'ye satınca o da temel kazmaya başlayarak bir an evvel evini bitirmek istemektedir. Haceli güzel yoldan halledemeyince Bayram'ı dövdürür. Kara Bayram temel in çukurunda kendisini çok seven Haceli'nin karısı Fatma ile birlikte olur. Haceli temelleri sürekli Irazcalar tarafından yıkıldıkça daha çok sinirlenerek aileye yine saldırır. Kara Bayram'ın eşi Haçça çocuğunu düşürür. Kaymakam'ın köye gelmesi ile olaylar rayına oturur. Kaymakama şikâyet edebilen Kara Bayram, her ne kadar evinin önüne ev yapılmaması için bir belge almış olsa da annesinin delirmesine mani olamaz.

Tema

Haksızlıklarla Mücadele Roman adı gibi, yılanı öldürdüğünde intikam duygusu ile tekrar geri gelerek hareket edebiliyorsa öç alma duygusu ile haksızlıklara karşı gelinmez. Fakat adalet er ya da geç tecelli eder.

Kişiler

Irazca Romanın başkişisi konumunda olan 60 yaşındaki Irazca, romanda yaşlı ve güçlü bir kadın tipi olarak yer alır. Oğlu Bayram, gelini Haçça ve torunları üzerinde büyük bir otoriteye sahip olan ve evi yöneten Irazca, hayatı boyunca yoksulluk görmüş güçlü köylü kadını temsil eder. Kocasını 14 sene askerlik yapan Irazca'nın hayatı tek başına mücadele ile geçer. Yılanlardan, bağdan, bahçeden korkmaz. Köyünde yaşadığı haksızlıklara karşı dik ve güçlü durur. Kadın olmasına rağmen kendini geri plana atmaz. Devlet meseleleri konusunda bilgi sahibidir. Neyi kime danışacağını iyi bilir. Oğlunu ve evin diğer üyelerini emirleri ile yönetir. Haceli ile olan düşmanlıklarında sürekli sinirli ve aşırı büyük tepkiler verme eğiliminde olur. Hatta ağzından sürekli küfür duyulur.

Kara Bayram Irazca'nın oğlu olan Kara Bayram tıpkı babası Kara Şali kadar cesur ve merttir. Karısı Haçça'yı pek sever, 2 oğlu 1 kızı vardır. Kendi hallerinde yaşarlarken son derece mutlu olan ailenin hayatı Haceli'nin onlara komşu olma fikri ile kötü bir sürece girer. Esasında Kara Bayram, elindekilerle yetinmeği bilen dürüst, çalışkan bir çiftçi olarak görülür. Köyün zengini Necip Bey'in yıllar önce sattığı tarladan aldığı kırk beş dönüm ile hayatlarının geçimini sağlarlar. Yoksulluktan ve muhtar gibi adamlar tarafından küçümsenmekten her ne kadar usansa da kanaatkâr davranıp sakin kalmayı tercih eder.

Haceli Deli Mehmet'in oğlu olan Haceli her ne kadar haksızlık yapıyor görünse de mağdurlar arasında yer alır. Kardeşleri Mevlüt'le Muharrem ile birlik içerisinde birbirini kollayarak çalışırlar. Yeni bir ev yaptırmaya hayali olan Haceli'nin evi yaptıracak maddi gücü de olmadığı için yıllarca rutubetli bir evde yaşamaya mecbur kalır. Karısı Fatma ile bu yüzden sürekli çatışır. Sırf çıkarları için muhtarın her istediğine tamam diyen Haceli, sınıf değiştirme arzusuyla her türlü kötülüğü yapmaya hazırdır. Eşi konusunda son derece pısırıktır.

Muhtar Cımbıldak Hüsnü Romanda genel olarak gücü ve otoriteyi temsil eden muhtar olumsuz bir karakter çizer. Köylüden zorla para toplayan, baskı uygulayan muhtar hem kibirli hem de pek sevilmeyen bir davranışlıdır. Kara Bayram ile Haceli'nin arasını yapmak için haksız önerilerde bulunarak kendi benciliyetini gözler önüne serer.

Fatma Fatma, güzel ve çekici kadını temsil eder. Normalde gençlikten Kara Bayram'ı seven Fatma sonunda Bayram'la da birlikte olur. Kocasını ile mutsuz bir evliliği olan Fatma, kaderine karşı koymak adına gözünü karartıp yazgısını değiştirmek ister.

Irazca (Dışa Dönük)

Karakter Irazca oğlu, gelini ve torunlarıyla birlikte kendi halinde yaşayan 60 yaşlarında dul bir kadındır. Kocasını 14 sene askerlik yapan Irazca, hep tek başına mücadele etmiş güçlü bir köy kadınıdır. Yılanlardan, bağdan, bahçeden korkmaz. Köyünde yaşadığı haksızlıklara karşı dik ve güçlü durur. Kadın olmasına rağmen kendini geri plana atmaz. Devlet meseleleri konusunda bilgi sahibidir. Neyi kime danışacağını iyi bilir. Oğlunu ve evin diğer üyelerini emirleri ile yönetir. Haceli ile olan düşmanlıklarında sürekli sinirli ve aşırı büyük tepkiler verme eğiliminde olur. Hatta ağzından sürekli küfür duyulur.

Aktiviteler Irazca tam bir köylü kadın gibi hiç boş kalmaksızın ve durmaksızın çalışır. Ya bağ bahçede ya da evde yemek yapar. Bazen danayı, eşiği çıkarıp sürer. Torunu Ahmet'i çok sever, onun da dedesi gibi gözü kara olacağına inanır. Kardeşi Sultanca ile dertleşir. Haceli evi yapmasın diye sürekli onun kazdığı yerlere bir şeyler yaparak evin yapımını geciktirmek ister.

ÖRNEK ANILAR

Gözüpek Yıllar önce köyü basan yılanların hakkından kocasıyla birlikte gelen Irazca, Muhtar'la Haceli'nin hakkından da rahatlıkla gelebileceğine inanır. Adam evinin avlusunun önüne ev yapacak diye bir türlü sakinleşmeyen kadın, yaşına rağmen hala diri ve gözüpek bir şekilde köyün ileri gelenlerine kafa tutar. Yaşından ötürü de ölüm dahil hiçbir şeyden korkmayan bir tavır sergiler. Kimseyi umursamayan yapısı ile Irazca, adamı rezil edeceğine duyduğu inançla ağzına geleni sayar: "Tehhoo!.. Onlar bizim evin önüne sıçarsa, ben de onların tümünün ağzına sıçarım. Yaptıramazlar! Dikkat edin, savaş var! Deli Mehmet'in zeyinsiz Haceli kendini ne sanıyor? Köy Kuruluna üye olmakla adam mı olmuş? Evveli eşleşti, şimdi gene eşleşek!"

Uyanık Kafasında yaptığı muhasebelerde son derece uç noktalarda bulunan Irazca, Haceli ile olan karşılıklı konuşmasında onu korkutmak ve geri adım atmasını sağlamak adına adamın namusu olan karısını öne sürer: "O çıkmayacak! Ben çıkacağım! Ben öleceğim, o yaşayacak! O ölürse, sen cezaevine gidersin, karın boşta kalır! Çünkü senin karyı ben alamam! Beni öldürür cezaevine gidersin, senin karyı benim Bayram alır! Anladın mı oğlum neden çıkmıyor?"

Otoriter Sert bir duruşa sahip olan Irazca, kendisinin sözünden çıkmayan, saygı göstermeye itina eden oğluna sürekli bir şeyler yapması için emirler verir, oğlu Bayram üzerinde etkin söz sahibidir. Oğlu bir sözüne karısını aldatır. Zira evde hep ilk olarak Irazca'nın buyruğu geçer: "Eğer Muhtar, Haceli'nin ev yerinden söz açarsa, kendinden cevap verme. Benim dediklerimi söyle: "O işe anam karışıyor!" de. Eğer, "Sen necisin, neye sen karışmıyorsun?" diye sorarsa, "O benim anamdır, bugün başımda büyüktür, o varken ben karışmam!" de. Açık verme kimseye!.."

Terbiyesiz Irazca yaşını başını almış olgun bir kadın olmasına rağmen yaşananlara hep itici ve küfürlü şekilde sokranarak karşılık vermeyi tercih eder. Gelinini sevmesine rağmen Fatma'yla Bayram'ın birlikte olmasını uygun bulur. Haceli veya köyün diğer kişilerine karşı yapıcı bir tavır göstermez, bu nedenle de iki lafından birinde de küfürvari sözler kullanır: "Alın; alın beni yukarı!" dedi Irazca. "Yeyip içmem gibi sıçmam da gözünüze battı! Alın beni, çıkarın yukarı! Dürzünün Hacelisi, derin kazmış, yedi yıl sıçsam dolmayacak, çabuk çıkarın beni yukarı!.."

İnatçı Tek başına çocuklarını büyütmüş, yoksul ve çilekeş yıllarından sonra daha refah günlerine yeni yeni ulaşacak olan Irazca için, Haceli'nin yaptığı davranışa karşılık intikam çok mühimdir. Muhtarın karşısında Kara Bayram ile bulunduğu da ciddiyetini bozmadan barışma tekliflerine kendilerine tamamen kapatarak karar alır: "Yılanlar yılanken sizin gibi alçakların hareketine dayanamadı da, siz insan olduğunuz halde bunca hakarete, bunca zulme, zillete nasıl dayanıyorsunuz behey, be heeey Kara Bayram?..."

Bilgili Irazca'nın en önemli özelliklerinden biri kendisine yapılan haksızlıklarda nereye başvuracağını bilmesinden kaynaklanır. Kanunları bilmesi yönü ile okumamış biri olmasına rağmen devlet işlerinden haberdar olduğu açıktır: "Yasılmağa gelmez köylük yerinde. Bu millet, millet değil, illet! Bir sezdim mi adamın yasıldığını, binerler dalına. Bir daha belini doğrultamaz o adam. Ne yapıp, Haceli'yi söküp almalı!"

Sinirli/Asabi Köy yerinde dul kaldığı günden beri sürekli kendini geri planda ve ikinci sınıf gören Irazca, sinirli ve asabi biridir. Çok ani bir şekilde asabileşen kadını gözükara bir hale getiren de içinde yaşadığı sinir harbidir: "Ben çekileceğime sen çekil!" diye bağırdı birden. "Benden önce sen çekilsen çok daha iyi edersin! Ulen karaltısı kaybolasica, sen dağda mı geziyorsun, köyde mi?"

Kara Bayram (Uyumlu)

Karakter Yoksul fakat çalışkan bir annenin çocuğu olan Kara Bayram, babası öleli hep annesinin sözünü dinler, ona saygıda kusur etmez. Annesi Irazca, karısı Haçça ve çocukları Ahmet, Serfe ve Osman ile birlikte tek göz odada yaşarlar. Hatta karısı üç aylıkken de Haceli yüzünden düşük yapar. Kendi hallerinde yaşarlarken son derece mutlu olan ailenin hayatı Haceli'nin onlara komşu olma fikri ile kötü bir sürece girer. Esasında Kara Bayram, elindekilerle yetinmeği bilen dürüst, çalışkan bir çiftçi olarak görülür. Köyün zengini Necip Bey'in yıllar önce sattığı tarladan aldığı kırk beş dönüm ile hayatlarının geçimini sağlarlar. Yoksulluktan ve muhtar gibi adamlar tarafından küçümsenmekten her ne kadar usansa da kanaatkâr davranıp sakin kalmayı tercih eder. Hak ve adalet konusunda annesi kadar serttir, doğru bildiğinden şaşmaz. İnattır. Annesinin isteği üzerine Haceli'nin karısı ile birlikte olur. Irazca'ya göre biraz daha mantıklı olan Kara Bayram, muhtarın evinde pusuya düşürüldüğünde dahi elinden isyan etmekten başka bir şey gelmez. Sonrasında kendisine yapılan tüm haksızlıklar için mahkeme bekler.

Aktiviteler Çocukları ve karısı ile bağa ekim yapmaya gider. Boş kalmaz, toprakları ektikten sonra hayvanlarla ilgilenir. Arada tarladan iki ağaç getirip marangoza evin eksiklerini yaptırır. Arada askerlik anılarından bahsederek askerlikle halk arasındaki farkı göstermeye çalışır. Karısı Haçça'yı Fatma ile aldatır. Köylü kadar sık camiye gitmez, cami ona babasının ölümünü hatırlatarak üzer.

ÖRNEK ANILAR

Gösterişçi Kara Bayram, yaşadığı döneme uygun bir şekilde gösterişin de gerekli olduğunu düşünür. Yani yaşadıkları hayatın fukaralığında söz sahibi olamamalarını hep fakirliklerine bağladığı için para varsa, cüssesi varsa eğer sevilip sayılacağına inanır, bu nedenle de oğluna bunu nasihat eder, onun bir şeyden mahrum kalmasını istemez: "Sen büyümene bak ulan! Güz gelende bir çizme, bir şapka, bir de "delme yelek" alacağım sana! Giyip köy içinde görüldüğün zaman bütün kızların gözü kalacak! Hem de dosta düşmana bir gösteriş olur, lazımdır!.."

Özgüvenli Maddi durumları çok iyi olmasa bile karısına sürekli vaatlerde bulunur. Ayrıca köyde yaptığı işleri de öve öve bitiremez, her işte kusursuz olduğunu düşünür. Kendine olan özgüveni tamdır: " Bayram, sorumsuz politikacılar gibi sesini kabartarak bol keseden atmaya başladı: "Bugünkü gününe kadar yamalı "alaca" giydiğin yeter! Bundan sonra dal güllü pazenler alacağım, kutnu kumaşlara beleyeceğim ulan seni! İrezilliğe paydos gayrik!.."

Maddiyatçı Paranın insana saygınlık kattığını ve her şeyden önemli olduğunu düşünür. Çevresinde tanıdığı tüm paralı adamların hep mühim görevleri vardır ve yönetimde, alımda, satımda hep onların sözü geçmektedir. Yediği dayağın bile unutulması için para teklif edildiğinde kabul etmez. Amacı paranın haklı kazancından yana olmaktır. Bu nedenle de Kara Bayram her ne kadar hayatından memnun olsa, ailesi ile gurur duysa da paranın önemini bilen bir yapısı vardır: "Parası olmayan bir Allah'ın kulu istediği kadar akıllı fikirli olsun, oluru yok, paşaya cevap veremez! Korkar. Para adamı yüreklendirir. Para adama cesaret verir. Para adamı konuşturur. Para adamı adam eder Haçça Hanım!.."

Korumacı Kara Bayram ailesine karşı son derece korumacıdır, bu konuda kızdığı zaman onu kimse tutamaz o kadar sinirlenir ki gözü hiç bir şeyi görmez. Annesinin yetemediği konuda tüm aileyi korumak adına aslan gibi kükrer: "Kara Bayram'ı üç kişi zor tutuyor. "Nasıl gelir bu evin önüne! Hâlâ duruyor! Salın beni!.. Tutmayın!.." Tartıp yıkıyor kolunu tutan karıları."

Yardımsever Kara Bayram adı gibi cesur ve yiğit bir delikanlı olarak kendi ailesine yettiği kadar teyzesine de yetmeye çalışır. Teyzesi Sultanca kendi evinde yılan gördüğü zaman ilk olarak Irazca'ya gelir. Onun korkusunu dinledikten sonra Kara Bayram teyzesinin avlusuna yılan aramaya, atrafı kolaçan etmeye gider: "Bayram, taşların birazını birbirine vurarak, birazını çapanın düdüsüyle parçaladı. Deliklere doldurdu. Avluya çıkıp toprak getirdi, Toprağı ocağın başında çamur yaptı. Sıkıştırılmış taşların arasını iyice sıvadı."

Hakçı Kara Bayram, kendisine ve karısına yapılan bütün ısrarlara rağmen yapılan haksızlıklara karşı, devletin adaletine sığınma kararından vazgeçmez. Devletin de en az kendi kadar adil olacağına yürekten inanır. Muhtar ve köylü Kara Bayram ile Haceli'yi her ne kadar barıştırmak istedi ise genç adam o kadar kabul etmez: ""Ben gidip hükümete söyleyeceğim! Onlar bir şey der helbet! Şeriatın kestiğine razı olurum sonuçta!.."

Heyecanlı Annesi Irazca'nın Fatma'nın kendisine yanık olduğunu söylediği andan itibaren bir heyecan hasıl olur. Gidip Fatma'nın kocasının kazdığı temelde kendisine haram olan kadının teninin tadına bakacağı için Kara Bayram'ın benliğinde büyük bir fırtına kopuverir, birlikte olurlar: "Ses soluk çıkmadı Bayram'dan. Yüreği deli gibi vuruyordu. Bendini yarmış sel suyuydu, dünyanın ateşini söndürmeğe yeterdi yüreği."

Haceli (Uyumsuz)

Karakter Deli Mehmet'in oğlu olan Haceli her ne kadar haksızlık yapıyor görünse de mağdurlar arasında yer alır. Kardeşleri Mevlüt'le Muharrem ile birlik içerisinde birbirini kollayarak çalışırlar. Yeni bir ev yaptıрма hayali olan Haceli'nin evi yaptıracak maddi gücü de olmadığı için yıllarca rutubetli bir evde yaşamaya mecbur kalır. Karısı Fatma ile bu yüzden sürekli çatışan Haceli'nin çocukları da nemden dolayı hastadır. Bu durumu kurnazlığı ile değiştirmeye çalışan karakterin kibirli ve yüzsüz davranışları oldukça dikkat çekicidir. Fatma kendisinden nefret etmekte hatta kocasının kendine olan dokunuşlarından irrite olmaktadır. Kendisini Irazca'ların yerine koymadan parasına ve gücüne güvenerek adım atmak isteyen Haceli'nin asabi oluşu yüzünden de başına pek çok iş açılır.

Aktiviteler Haceli kendi evi kötü ve tek göz olduğu için Kara Bayram'ın evinin önüne iki katlı ev yaptırmak ister. Genellikle muhtara yanaşarak onunla yakın ilişkiler kurmaya çalışır. Sürekli Irazca ve Kara Bayram ile yaptıracığı ev yüzünden didişir. Karısı ile hep oynaşmak istese de çoğu kez reddedilir. Evi için temel kazar, malzeme getirir, işçi toplar. Sonunda da Kara Bayram'ın karısının üç aylık çocuğunun düşmesine neden olur.

ÖRNEK ANILAR

Kurnaz Haceli her konuda tilki düşünür, kendi düşündüğü şeylere de ilk muhtarı, hocayı ya da kimi ikna etmek gerekiyorsa onu ikna edip öyle ulu orta yayar ki kimse kararına set çekemesin. Sırf ev hayali yüzünden muhtar ile arasını sıkı tutmaya çalışan Haceli, kurnazlık edip ucuza toprak satın alır: "Satılan Necip Bey çiftliğinden sekiz binlik toprak, oh oh oh! 'Haceli ağam, saf, çok saf!' diyormuş bizim dangalak Mevlüt: 'Bin beş yüze bıraktı hissesini, çekip gidiyor enayi!' Haha haha! Sesini çıkarma Haceli. Ürkütme serseri. Varsın enayi desin, avunsun..."

Hayalperest Köy yerinde bir odada bütün aile kalmaktan çok bunalan Haceli sürekli geniş, çok odalı evini kafasında çizer. Her fırsatta yapacağı evin hayalini büyük bir özlemle kurar: "Bu evyeri gibisi kimseye düşmez. Benim için haggaten düşüş burası. Oh! Öyle bir ev yaptırırım, iki katlı, haney olsun, bir! Yönü güneye olsun, iki! Önü turalı olsun, üç! Tahta rafı, oyma dolaplı! Yazlık tahta sekili güzel bir ev olsun! Ardında bir hela. İki odanın arasına küçük bir hamamlık..."

Paragöz Haceli para konusunda da son derece temkinli ve acımasız davranır. Zaten yaşadığı dönem itibarı ile de paranın gücünün konuştuğu bir dönemde yaşaması sebebiyle Haceli mecburen para için kendini ön plana atar. İnsanların kendisini dinlemesi veya onbaşılara, kaymakamlara söz geçirebilmek için kuşağının dolu olması gerektiğine inanır. Hatta iş para konusuna gelince kardeşin bile kardeşi tanımayacağını iddia eder: "Haydi bakalım bilader! Allah kardeşi kardeş yaratmış, ama geçimlerini ayrı yaratmış! Benim de borcum var, haydi bakalım!.. Köy sandığı sıkıştırıyor; haydi!.. Ümüğüne basar alırım, hiç tanımam!.."

Yüzsüz Irazca'nın kendisi ile olacak olan komşuluk durumundan hoşnut kalmayacağını bile bile kadına farkında değilmiş gibi davranır ve gayet sevgi dolu bir komşu gibi görünmeye çalışır. Aslında kendisi de memnun değildir bu komşuluktan ama kadın ağzını açmasın diye farklı davranır : "Size komşu oluyoruz Iraz hala!" dedi Haceli. "Ev yapıyoruz gayri! Komşuluğunuzu gösterirsiniz tabii! Ev yapanla düğün edene yardım Tanrı'ya hizmet saydırmış! Biz de Aşağı Mahalle'nin çamurundan kurtulalım sayenizde..."

Hilekar Evini yaptırırken ucuza getirme hayalleri kuran Haceli'nin aklına evin maliyetini azaltmak için tarihi bir kaleden taş çalmak gelir. Taşı korkusuzca çalar ve kimse anlamasın diye de taşların üzerine çamur kaplatır: "Asar'ın, Eski Kale'nin ordaki yıkıklarda çok taş var! Yüz ev yaptırır! Hazır düzölmüş taşlar! Hökümet kızar ama Muhtarın kolundasın. Hökümetin haberi olasıya biz temelleri çıkarız. Biraz da çamur sıvarız, belli bile olmaz. Üstü de kerpiç olacak nasıl olsa..."

Kibirli Hem fazla parası yoktur hem de kendini zengin göstermek ister. İnsanların ona ağa gibi bakmasını ister ki kendini yönetimde görebilsin. Evinin bitimine kan akıtmak için hayvan kesmesi gereken Haceli, horoz kestiğini kimsenin duymasını istemez: "Yook arkadaş!'" dedi Haceli. ""Haceli temele horoz kesmiş!'" dedirtmektense, "Hiç kesmemiş, sonra kesecekmiş!'" dedirtmek daha iyi!"

Sinirli Haceli ev yüzünden yaşadıklarından dolayı çok gerilir, Irazca'nın üzerine gelmesine, daha doğrusu bir kadının kendine meydan okumasına içerleyerek sürekli sinirli dolaşır: "Biraz sonra Ahmet oğlan gene geldi: "Haceli emmiiii; ninem diyor kiiii!.." "Hey ya Rabbiiii!" diye bağırdı Haceli. "Ulan senin nineni de, ananı da! Ulan eşşek sıpası!.." Yerden bir taş alıp doğrulduğunda Ahmet uzaklaşıp gitmişti." Küçük çaplı sinirlenmelerinin yanında Haçça'nın çocuğunun düşmesine vesile olarak kadını hiç düşünmeden yere sermesi de kendisinin asabi yapısını gösterir.